

Construcții reflexive

Discipline umaniste - Limba română

www.enciclopul.ro

Construcțiile reflexive (construcțiile cu pronume reflexiv) sunt structurile care conțin un verb, mai rar un nominal, însoțit de pronume reflexiv, aflat la formă clitică/neaccentuată. Există construcții reflexive în care pronumele reflexiv are funcție sintactică și construcții reflexive în care pronumele reflexiv este doar o marcă a unui raport sintactic, neîndeplinind nicio funcție sintactică și intrând în componența verbului/predicativului căruia îi este asociat. Distingem următoarele situații:

Cliticul reflexiv cu formă de acuzativ și funcție de complement direct

Cea mai comună construcție reflexivă este aceea în care cliticul reflexiv este în acuzativ și îndeplinește funcția sintactică de complement direct: *Se* caracterizează ca fiind un enciclop. Construcția reflexivă prezintă următoarele caracteristici în acest caz:

- Pronumele poate fi dublat prin forma accentuată a reflexivului, cu funcție de complement direct, fără ca enunțul să devină negramatical: *Se* caracterizează **pe sine** ca fiind un enciclop.;
- Fără a schimba sensul verbului, pronumele reflexiv poate fi înlocuit cu un pronume personal cu aceeași funcție: **Îl** caracterizează ca fiind un enciclop.
- Verbul din construcție poate primi, în alte contexte, complement direct: Caracterizează **pe cineva**.
- Reflexivul are identitate de referent cu subiectul: $\emptyset[i]$ *se*[i] caracterizează ca fiind un enciclop.

Cliticul reflexiv cu formă de dativ și funcție de complement indirect

O altă construcție foarte răspândită este cea în care cliticul pronominal are funcția de complement indirect în cazul dativ: *Îmi* spun că am dreptate. Construcția reflexivă prezintă următoarele caracteristici în acest caz:

- Pronumele poate fi dublat prin forma accentuată a reflexivului, cu funcție de complement indirect, fără ca enunțul să devină negramatical: **Îmi spun mie** că am dreptate.
- Fără a schimba sensul verbului, pronumele reflexiv poate fi înlocuit cu un pronume personal cu aceeași funcție: **Îi** spune că am dreptate.
- Verbul din construcție poate primi, în alte contexte, complement indirect: Spune **cuiva**.
- Reflexivul are identitate de referent cu subiectul: $\emptyset[i]$ îmi[i] spun că am dreptate.

Cliticul reflexiv cu formă de dativ și funcție de complement indirect posesiv

O altă construcție foarte răspândită este cea în care cliticul pronominal are funcția de complement indirect posesiv (complement posesiv, apud GBLR) în cazul dativ: *Îmi* ascult intuiția. Construcția reflexivă prezintă următoarele caracteristici în acest caz:

- Pronumele poate fi dublat prin adjectiv pronominal posesiv, cu funcție de atribut adjectival, fără ca enunțul să devină negramatical: **Îmi ascult intuiția mea**.
- Fără a schimba sensul verbului, pronumele reflexiv poate fi înlocuit cu un pronume personal cu aceeași funcție: **Îi** ascult intuiția.
- Pronumele reflexiv se referă simultan la verb și la obiectul care poate fi complement direct, ca în exemplu, dar și indirect (*Își* dedică viața *prietenilor*.) sau prepozițional (*Își* vede *de treabă*.).
- Reflexivul are identitate de referent cu subiectul: $\emptyset[i]$ îmi[i] ascult intuiția.

Cliticul reflexiv cu formă de dativ, adjunct în grupul nominal

O construcție rară, limitată la limbajul poetic, arhaic, popular sau regional, cu nuanțe afective, subiective, este aceea în care pronumele clitic reflexiv are funcție de atribut (în cazul dativ) – ex. Urmez mereu calea-mi. Dificultatea constă în identificarea tipului de pronume personal/reflexiv, de văzut exemplele:

- Pronume personal: Urmează(3 sg.) mereu calea-mi(1 sg.).
- Pronume reflexiv: Urmez(1 sg.) mereu calea-mi(1 sg.).

Observație! În grupul nominal, funcția specifică acestui dativ posesiv este de posesor (Pos), iar în programă este considerat atribut (pronominal în dativ/datival).

Cliticul reciproc cu formă de acuzativ sau dativ

Diferențiat de pronumele reflexiv, pronumele reciproc (apud GBLR), reflexiv cu valoare reciprocă în programă, reciprocul marchează raportul special de răsfrângere a acțiunii asupra componentelor unui subiect multiplu. Pronumele reciproc poate fi, la rândul lui, reluat prin locuțiuni pronominale reciproce (unul pe altul, unul altuia) sau prin adverbe de reciprocitate (reciproc). Exemple de enunțuri reciproce:

- *Ne certăm* (unii pe alții).
- *Ne împărtășim amintiri* (unii altora).
- *Ion și Maria își povestesc experiențe* (reciproc).
- *Colegii se complimentează* (unul pe celălalt).

Cliticul reflexiv obligatoriu, component obligatoriu al verbului/locuțiunii verbale

O construcție de asemenea foarte întâlnită este aceea în care cliticul reflexiv este fără funcție sintactică, fie în cazul acuzativ: *Se mândrește* cu rezultatele., fie în cazul dativ: *Își bate joc de noi* întotdeauna. Construcția reflexivă prezintă următoarele caracteristici în acest caz:

- Pronumele nu poate fi dublat prin forma accentuată a reflexivului, cu funcție de complement direct/indirect, enunțul devenind negramatical: **Se mândrește pe sine* cu rezultatele. sau **Își bate joc sieși* de noi.
- Pronumele reflexiv poate fi înlocuit cu un pronume personal cu aceeași funcție, enunțul devenind negramatical: **Îl mândrește* cu rezultatele. sau **Îi bate joc de noi* întotdeauna.
- Reflexivul nu are identitate de referent cu subiectul, fiind o marcă fără capacitatea de a evoca un referent: \emptyset [i] *se mândrește* cu rezultatele. sau \emptyset [i] *își bate joc de noi* întotdeauna.

Cliticul reflexiv ca marcă a pasiv-reflexivului

Pasivul în limba română se poate exprima în două moduri – cu auxiliarul pasiv a fi, sau folosind marca pasiv-reflexivă *se*. Construcția pasiv-reflexivă este echivalentă cu construcția pasivă: *Actele se semnează de către director.* = *Actele sunt semnate de către director.* În acest context, pronumele *se* nu are funcție sintactică, fiind o marcă a reflexivului, a pasivului, dar și a impersonalului, ținând cont de faptul că poate apărea doar la persoana a 3-a.

Cliticul reflexiv ca marcă a reflexiv-impersonalului

Verbele intransitive (care nu admit complement direct), atunci când primesc marca impersonală/reflexivă *se*, devin parte a unor construcții impersonale (ex. *Se fuge în fiecare zi pe drumul spre școală.*).